

ارزیابی کارنامه ۹ ماهه خصوصی سازی

خصوصی سازی از محورهای مهم برنامه چهارم اعلام شده است و سیاست های اتخاذ شده در سال جاری یعنی سال پایانی برنامه سوم توسعه نیز می تواند تسهیل کننده شرایط خصوصی سازی در برنامه چهارم باشد، از این رو بررسی عملکرد خصوصی سازی و بازنگری در روش ها و ساز و کارهای اجرایی آن ضروری به نظر می رسد.

تصویر کلی از عملکرد واگذاری سهام شرکت های دولتی

براساس قانون بودجه سال ۱۳۸۳، ۲۳ هزار میلیارد ریال درآمد از محل واگذاری سهام شرکت های دولتی باید به خزانه واریز می شد که ۱۱ هزار میلیارد ریال آن مربوط به تهاثر بلعی های دولت است که در اجرای آن از یک سو حساب های خزانه و از سوی دیگر حساب های دستگاه های اجرایی پیش بینی شده در قانون که طلبکاران دولت هستند، اصلاح و تعدیل می شود و ۱۲ هزار میلیارد ریال باقی مانده رقمی است که باید با فروش سهام شرکت های دولتی تامین و به خزانه واریز شود.

در ۹ ماه اول سال ۱۳۸۳ از کل رقم پیش بینی شده برای واگذاری سهام شرکت های دولتی حدود ۵۱۷۱ میلیارد ریال آن تحقق یافته است. با فرض این که درآمد فوق به طور مساوی در ماه های مختلف سال کسب شده است، باید ۱۷۲۵ هزار میلیارد ریال در ۹ ماه اول سال درآمد کسب می شد.

درواقع بودجه در دوره فوق با حدود ۷۱ درصد عدم تحقق درآمد از این ناحیه مواجه بوده است.

با توجه به عدم تحقق درآمد حاصل از واگذاری شرکت های دولتی در سال های گذشته و سال جاری، علاوه بر مشکلات بوجود آمده به صراحت می توان گفت اهداف در نظر گرفته شده در بودجه، بسیار بلندپروازانه بوده است. چنین شرایطی در عمل، واگذاری بی برنامه در ماه های پایانی سال و چشم انداز ناخوشایند ملی کردن مجدد برخی واحدهای واگذار شده در بلندمدت را به همراه خواهد داشت.

نگاهی دقیق تر به آمار واگذاری گویای این است که طی ۹ ماه اول سال ۱۳۸۳ نسبت به دوره مشابه سال قبل، درآمد حاصل از واگذاری شرکت های دولتی حدود ۱۱ درصد با افزایش مواجه بوده است.

همچنین کل سهام واگذار شده در سال جاری به روش بورس صورت پذیرفته است، لذا لزوم توسعه بازار بورس و آمادگی بالای جذب سهام عرضه شده توسط دولت در این بازار، متضمن اجرای موفق برنامه های خصوصی سازی خواهد بود.

گواه این مساله، تجربه بروز اختلالات قیمتی در بازار سهام در نیمسال اول سال ۱۳۸۲ است که منجر به کند شدن جریان واگذاری شد. برای حل مشکل فوق، سازمان خصوصی سازی با گرایش به شیوه های عمده فروشی و عرضه سهم به صورت بلوک و یکجا، سعی کرد تا علاوه بر سرعت بخشیدن به جریان واگذاری، از کاهش بیش از پیش قیمت در بازار سهام تا حد امکان جلوگیری کند.

البته از تبعات اجتناب ناپذیر اتخاذ این شیوه علاوه بر رشد بخش دولتی و کوچک شدن سهم بخش خصوصی در فعالیت های اقتصادی، آثار گسترده و بعضاً خارج از کنترل رشد این بخش در اقتصاد کشور است.

تجربیات فوق، تاکید مجددی بر ضرورت تنوع بخشی به روش های واگذاری نیز است.

کل سهام واگذار شده در سال جاری توسط ۶ شرکت مادر تخصصی صورت پذیرفته است که علت این امر، علاوه بر عدم شکل گیری قانونی برخی از شرکت های مادر تخصصی (به تبع آن عدم شکل گیری قانونی شرکت های زیر مجموعه آنها در فاصله زمانی باقی مانده از مهلت قانونی برنامه سوم)، عدم آمادگی برخی از شرکت های معرفی شده برای واگذاری و نبود عزم جدی برای واگذاری در مدیران میانی دستگاه ها است.

پیشنهادات

با توجه به عدم تحقق قابل توجه درآمد حاصل از واگذاری شرکت های دولتی که فشارهای مالی ناشی از کسری بودجه دولت بویژه در ماه های پایانی سال را به دنبال دارد، ارزیابی اثربخشی عملکرد واگذاری در هر حال با میزان فروش سهام شرکت های عرضه شده بیوند می یابد.

ضمن تاکید بر اجتناب از نگاه درآمدی به خصوصی سازی، پیشنهادات زیر در این چارچوب قابل طرح است: - تکمیل سهم هر وزارتخانه در تأدیه درآمدهای پیش بینی شده دولت در بودجه با توجه به اطلاعات موجود در سازمان خصوصی سازی.

در نظر گرفتن ساز و کاری که از تخطی نهادهای دولتی و سازمان خصوصی سازی در اجرای خصوصی سازی جلوگیری کند و در صورت تخطی قابلیت پیگیری قانون داشته باشد.

به بیان دیگر خصوصی سازی ضمانت اجرایی لازم برای عمل به تکالیف قانونی توسط دستگاه ها را داشته باشد.

- اعمال و اجرای سیستم های نظارتی قوی برای آن دسته از وزارتخانه هایی که هنوز اقدام روشن و

مشخصی برای تدوین اساسنامه شرکت های مادر تخصصی (با توجه به این که در سال پایانی برنامه سوم هستیم) نکرده اند.

- اعمال و اجرای سیاست های تنبیهی برای آن دسته از وزارتخانه هایی که عملکرد آنها کمتر از مقدار تعیین شده است و تشویق آن دسته از وزارتخانه هایی که عملکرد آنها مناسب بوده است.

- پیشنهاد می شود در بودجه سال ۱۳۸۴ تخصیص بخشی از منابع درآمدی هر وزارتخانه به تحقق درآمد ناشی از خصوصی سازی شرکت های تابعه آن وزارتخانه موکول شود.

تحت چنین شرایطی طبیعتاً وزارتخانه ها زمانی می توانند بخشی از ارقام هزینه خود را تحقق بخشند که قبلاً به درآمد ناشی از واگذاری شرکت های تابعه دست یافته باشند.

- روشن کردن وضعیت شرکت هایی که ارتباطشان با شرکت مادر تخصصی به صورت مالکیت یا تخصصی است.

- وضعیت واگذاری شرکت های که سهام دولت در آنها در برنامه سوم کمتر از ۵۰ درصد نبوده باید در برنامه چهارم مشخص شود. در جریان گذر از یک اقتصاد دولتی به اقتصادی که تصدی گری دولت در آن صرفاً معطوف به موارد خاص می شود، توجه به اهداف اساسی خصوصی سازی ضروری است.

به بیان دیگر راه حل های اساسی را باید در روش هایی جست و جو کرد که صرفاً به هدف کسب درآمد دولت منتهی شود.

در حال حاضر کشور ما در مرحله ای از خصوصی سازی قرار دارد که به نظر می رسد استفاده از روش ها و شیوه های متنوع خصوصی سازی می تواند علاوه بر دستیابی به عملکرد بیشتر واگذاری در هر سال سایر اهداف مورد نظر را نیز تحقق بخشد.

ضمن آن که تجربه سایر کشورها نیز مؤید این مطلب است که صرفاً تاکید بر یک روش خصوصی سازی علاوه بر کند کردن جریان آن، امکان بهره گیری از مزایای سایر روش ها را از بین خواهد بود.

در این راستا با توجه به عدم شکل گیری بخش خصوصی قوی در کشور، نبود بازار سرمایه کارا که همواره توانایی جذب سهام عرضه شده را داشته باشد، اجتناب از فروش سهام به صورت بلوک و یکجا به دلیل پیامدهای اجتماعی و اقتصادی آن که رشد بخش شبه دولتی را به دنبال دارد، بکارگیری مجموعه ای از روش های خصوصی سازی (با توجه به شرایط شرکت های

مورد واگذاری) ضمن برخورداری از آثار مثبت هر یک از روش‌ها تبعات منفی بکارگیری این روش‌ها را نیز به حداقل ممکن می‌رساند.

در این راستا ترکیبی از روش‌های زیر قابل پیشنهاد به نظر می‌رسد: - عرضه عمومی سهام شرکت‌های درآمدزا و سودده با هدف عمومیت یافتن مالکیت و سهامداری و گسترش امکانات عرضه منابع پس انداز برای نیازهای سرمایه‌گذاری اقتصاد.

- عرضه سهام به گروه‌های خاص در مورد شرکت‌هایی که کنترل فعالیت توسط طبقه کارآفرین یا هر طبقه موردنظر دیگر، مد نظر باشد.

- فروش گسترده سهام شرکت‌های دولتی به کارکنان و مدیران و استفاده از روش‌های فروش اقساطی برای آن دسته از شرکت‌ها که امکان عرضه سهام آنها در بورس فراهم نباشد.

- تفکیک شرکت به چند شرکت کوچک تر در مواردی که دولت قصد خصوصی سازی تدریجی واحدهای بزرگ را دارد.

منبع: دفتر سیاست‌های پولی، بازرگانی وزارت امور اقتصاد و دارایی